

Europeiska stadgan för landsdels- och minoritetsspråk

Ärende:

Utlåtande inför Finlands fjärde rapport om tillämpningen av den europeiska stadgan för landsdels- och minoritetsspråk

Allmänt

Svenska Finlands folkting (nedan Folktinget), är en lagstadgad (1331/2003) intressebevaknings- organisation för det svenska språket och den svenskspråkiga befolkningen i Finland. I sin verksamhet deltar Folktinget i lagberedningsarbetet och ger utlåtanden till olika myndigheter i frågor som har verkningar för den svenskspråkiga befolkningen. Folktinget fungerar tvärpolitiskt, dvs. alla riksdagspartier med svenskspråkig verksamhet är med i Folktinget.

Folktinget tackar utrikesministeriet för möjligheten att ge utlåtande om tillämpningen av den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk i Finland när det gäller det svenska språket, som är det ena av Finlands två nationalspråk.

Folktinget tar i sitt utlåtande upp några ämnesområden där servicen på svenska är speciellt bristfällig och där medborgarnas språkliga rättigheter inte alltid förverkligas. Därtill kommenterar Folktinget de frågor som Europarådet ställt Finland inför den fjärde rapporten, till den del de berör svenskan (numreringen från sidan 3 framåt hänför sig till frågorna).

Den finländska språklagstiftningen och speciellt språklagen (423/2003) som trädde i kraft år 2003 är detaljerad och innehåller klara bestämmelser bland annat om domstolarnas och andra statliga myndigheters samt kommunala myndigheters skyldigheter att ge service på finska och svenska. Folktinget anser att de problem som finns i anslutning till säkerställandet av de språkliga rättigheterna inte beror på själva lagstiftningen, utan på att det finns tydliga brister i hur lagarna tillämpas.

Folktinget upplever att myndigheternas attityd till den tvåspråkiga servicen i många fall tyvärr brister. Servicen på två språk anses vara resurskrävande, och därför blir målsättningen ofta att uppnå endast den miniminivå som lagstiftningen kräver. Problemet är svårt att komma åt, men Folktinget betonar att det krävs ett aktivt, målmedvetet och kontinuerligt arbete från myndigheternas sida för att språklagens bestämmelser ska kunna uppfyllas i praktiken. Statsmaktens roll är att se till att myndigheterna ges tillräckliga redskap och resurser för att klara av detta.

Folktinget tar inom ramen för sin verksamhet emot anmälningar och klagomål från allmänheten i fall där medborgarna anser att deras språkliga rättigheter på svenska inte har blivit tillgodosedda.

Folktinget har från hösten 2006 till hösten 2008 enbart via sin webbtjänst tagit emot drygt hundra sådana anmälningar¹. Anmälningarna hänför sig till alla sektorer av myndigheternas verksamhet (t.ex. social- och hälsovården, polisen och räddningstvåsen, domstolarna) och

tar sig olika uttryck (okunskap om enskilda personers språkliga rättigheter, bristfällig muntlig och skriftlig service på svenska, brister i information och skyltning osv.). Problemområdena visar sig ofta vara okunskap om myndigheternas skyldigheter att trygga medborgarnas språkliga rättigheter och/eller bristfälliga språkkunskaper hos offentligt anställda. Det finns därför ett behov av att kontinuerligt informera anställda inom stat och kommun om språklagens bestämmelser och att erbjuda dem möjligheter att förbättra sina språkkunskaper.

Folktinget anser att också laglighetsövervakningen måste bli mera effektiv. Det visar bl.a. en aktuell diskussion om behovet av att inrätta en statlig språkbudsmann med uppgift att övervaka att de språkliga rättigheterna efterföljs. Uppdraget vore att bevaka de språkliga rättigheterna i fråga om de finska, svenska och samiska språken samt teckenspråket. En debatt om detta, speciellt med tanke på de språkliga rättigheterna på svenska, har förts i de finlandssvenska medierna under hösten 2008. Folktinget har inte tagit ställning till förslaget, men konstaterar att övervakningen av hur språklagstiftningen efterföljs bör skärpas, och att det fortfarande krävs arbete för att förbättra attitydklimatet.

Folktinget konstaterar att de många aktuella strukturreformerna inom förvaltningen i landet och deras konsekvenser för den svenska servicen på lång sikt är synnerligen oroväckande. Exempel på detta är tingsrättsreformen, som resulterar i att verksamheten vid den ena av landets två tingsrätter med svenska som majoritetsspråk läggs ner 1.1.2009 och polisförvaltningsreformen, som leder till att verksamheten vid samtliga polismyndigheter med svenska som majoritetsspråk läggs ner 1.1.2009. Magistratsreformen leder sannolikt till att verksamheten vid två av landets tre magistrater med svenska som majoritetsspråk läggs ner i början av år 2009. Också den aktuella revideringen av statens regionalförvaltning (det sk. ALKU-projektet) får sannolikt språkliga konsekvenser, men det är ännu för tidigt att fastslå vilka dessa kommer att vara.

Regeringsprogrammet för statsminister Matti Vanhanens II regering förutsätter att större statliga och kommunala reformprojekt innehåller en bedömning av förslagets språkliga konsekvenser. Som uppföljning på detta har justitieministeriet 24.10.2008 publicerat information och anvisningar om iakttagande av språkbestämmelser vid lagberedning. Anvisningarna gäller iakttagandet av språklagen, de språk som ska användas i lagberedningshandlingarna och bedömningen av språkliga konsekvenser. Folktinget välkomnar detta initiativ och poängterar vikten av myndigheterna bedömer språkliga konsekvenser i lagberedningsarbetet och verkligen fäster vikt vid dessa konsekvenser innan man fattar beslut om omfattande strukturella reformer i landet.

De språkliga rättigheterna inom social- och hälsovården (som Europarådets ministerkommitté uppmärksammat både i november 2007 och tidigare) tillgodoses inte tillräckligt väl utifrån språklagstiftningens bestämmelser, vilket är mycket oroväckande (mera under punkt 161). Likaså bör följderna av att det tidigare obligatoriska andra inhemska språket (svenska eller finska) i studentexamen blev frivilligt följas upp av myndigheterna, såsom utlovats (se punkt 108). Folktinget har också i sin verksamhet fäst uppmärksamhet bl.a. vid att myndighetsbeslut inte alltid ges på svenska, att nödcentralverksamheten fungerar sämre på svenska och att många offentligt anställda, t.ex. tjänstemän, poliser och vårdare, inte kan ge muntlig service på kundens modersmål. Det här är problemområden som vi försöker belysa i vårt utlåtande.

Folktingets konkreta förslag

Statsrådet ger under varje valperiod en berättelse till riksdagen om tillämpningen av språklagstiftningen. Statsrådets första berättelse gavs till riksdagen år 2006. Den utmynnar i många väldigt bra och konkreta åtgärdsförslag. Folktinget har inte kännedom om vilka av förslagen som berörda myndigheter redan har förverkligat, men poängterar vikten av att systematiskt följa upp rekommendationerna. Eftersom dessa kan ses som statsrådets viljeyttring om vad som bör åtgärdas för att språklagstiftningen ska fungera bättre, anser Folktinget att åtgärdsförslagen i statsrådets berättelse 2006 bör tas som utgångspunkt och redskap då utrikesministeriet sammanställer Finlands fjärde landsrapport angående den europeiska stadgan för landsdels- och minoritetsspråk. Åtgärdsförslagen bifogas därför i bilaga 1. (En mera heltäckande uppföljning av de åtgärder som vidtagits sedan 2006 görs sannolikt i statsrådets nästa berättelse, se nedan).

Den andra berättelsen om tillämpningen av språklagstiftningen, som justitieministeriet för närvarande bereder, blir klar i mars 2009. Folktinget betonar att det är viktigt att se till att de åtgärdsförslag som den utmynnar i både konkretiseras (vem som ska göra vad, samt tidtabell) och följs upp (vad gjordes). Folktinget anser att statsrådets andra berättelse bör översättas till engelska så snabbt som möjligt och sändas till Europarådet som en del av uppföljningen av hur den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk tillämpas i Finland. Berättelsen 2009 skulle därmed fungera som bilaga till Finlands fjärde landsrapport gällande stadgan.

Folktinget vill också poängtera sitt tidigare ställningstagande om att samtliga dokument som hänför sig till Finlands rapporteringsprocess för stadgan för landsdels- och minoritetsspråk bör översättas till åtminstone svenska och samiska, som är de språk vars ställning Finland förbundit sig att speciellt främja då man undertecknat stadgan. Det här är angeläget för att de språkgrupper som stadgan gäller ska kunna ta del av dokumenten på sitt eget språk. Översättningarna bör gälla både Europarådets rapporter, rekommendationer och frågor, och Finlands landsrapporter och svar. Hittills har endast ministerrådets rekommendationer (1 sida) funnits på svenska.

1.4 Specifika frågor som kommer upp i utvärderingen av rapporten

(27. om offentlig upphandling, se även punkt 130)

De anvisningar som utarbetats om offentlig upphandling av tjänster innehåller mycket detaljerade juridiska stadganden om hur myndigheterna ska gå tillväga då de köper in tjänster. I anvisningarna är däremot språkets betydelse i upphandlingsprocessen mycket bristfällig. De myndigheter som ansvarar för upphandlingsfrågor (främst arbets- och näringsministeriet, samt ministeriets och Finlands Kommunförbunds gemensamma rådgivningsenhet) bör precisera anvisningarna och informera de statliga och kommunala upphandlingsenheterna om de språkliga aspekterna i upphandlingen. Folktinget har för sin del beslutat att år 2009 ge ut en broschyr som riktar sig till de förtroendevalda i kommunerna. I broschyren kommer det att finnas praktiska råd för hur man ska beakta språket när kommunen köper service.

(28. om nya kommunala och regionala lagstiftningen)

Lagen om en kommun- och servicestrukturreform trädde i kraft 1.1.2008. Folktinget har i ett utlåtande till riksdagens förvaltningsutskott (26.10.2006) understrukt att kommunens språkförhållanden bör prioriteras i förhållande till övriga kriterier i sådana fall där kommunernas planer kring ändringar av kommunindelningen eller samarbetsområden är sinsemellan oförenliga. Folktinget har alltså lyft fram det viktiga i att kommunens språkförhållanden respekteras i de beslut som fattas inom ramen för kommun- och servicestrukturreformen.

Denna strukturreform är en fortgående process. Den resulterar bland annat i att de svensk- och tvåspråkiga kommunernas antal minskar från nuvarande 62 till 53 1.1.2009 och med ytterligare tre från början av år 2010. Av dessa kommer en tvåspråkig kommun i landet (Finby kommun) till följd av reformen att bli enspråkigt finsk. Detta innebär att kommuninvånarnas lagenliga språkliga rättigheter i den tidigare tvåspråkiga kommunen försvagas avsevärt till följd av strukturreformen.

Utöver detta önskar Folktinget diskutera språkliga konsekvenser av de aktuella strukturreformerna inom förvaltningen i dagens Finland. Grundlagens 122 § 1 mom. förutsätter att det bildas sinsemellan enhetliga områdesindelningar när förvaltningen organiseras i landet. Denna regel relateras i samma moment till en språklig jämlikhetsprincip som gäller det allmännas skyldighet att i enlighet med grundlagens 17 § 2 mom. erbjuda tjänster till den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningen.

Folktinget har erfårit att statsmakten trots detta inte fäster tillräcklig vikt vid de grundlagstryggade språkliga rättigheterna i samband med olika strukturreformer inom förvaltningen. Detta innebär att myndigheterna vanligtvis fokuserar på att förenhetliga områdesindelningen, medan de oftast inte fäster vikt vid åtgärder som kan säkerställa en stabil språklig situation i landet. Inom många reformprojekt används förvaltningsekonomiska skäl som argument framför skyldigheten att säkerställa de språkliga grundrättigheterna.

Folktinget betonar att det inte är ändamålsenligt att splittra områden med en stor svenskspråkig befolkning, eftersom det i praktiken är betydligt svårare att ordna myndighetsservice på svenska inom verksamhetsområden där den svenskspråkiga befolkningen utgör en liten del av invånarna. Folktinget konstaterar att sådana strukturförändringar får allvarliga konsekvenser för myndigheternas möjligheter att tillgodose de språkliga rättigheterna i framtiden. De strukturreformer som resulterar i att verksamheten vid domstolar och andra statliga myndigheter med svenska som majoritetsspråk läggs ner är därför inte acceptabla ur svenskspråkig synvinkel. Exempel på sådana strukturreformer är att Pargas tingsrätt sammanslås med Åbo tingsrätt 1.1.2009 så att det istället inrättas en sk. språkavdelning inom den sammanslagna tingsrätten. De fem polismyndigheterna med svenska som majoritetsspråk i landet ersätts 1.1.2009 av fyra regionala svenskspråkiga enheter utan definierade befogenheter inom polismyndigheter med finska som majoritetsspråk. Raseborgs magistrat och magistraten i Åboland sammanslås sannolikt med Esbo magistrat respektive magistraten i Åboregionen i början av år 2009 och ersätts av verksamhetsenheter.

Exempel på sådana strukturreformer är att Pargas tingsrätt sammanslås med Åbo tingsrätt 1.1.2009 så att det istället inrättas en sk. språkavdelning inom den sammanslagna tingsrätten. De fem polismyndigheterna med svenska som majoritetsspråk i landet ersätts 1.1.2009 av fyra regionala svenskspråkiga enheter utan definierade befogenheter inom polismyndigheter med finska som majoritetsspråk. Raseborgs magistrat och magistraten i Åboland sammanslås sannolikt med Esbo magistrat respektive magistraten i Åboregionen i början av år 2009 och ersätts av verksamhetsenheter.

Utöver detta revideras också statens regionförvaltning (ALKU-projektet). Det innebär att sex tvåspråkiga myndigheter inom statens regionförvaltning omorganiseras så att verksamheten koncentreras till två regionförvaltningsmyndigheter före år 2010. Det är för tidigt att uttala sig om de språkliga konsekvenserna av detta projekt, men de beslut som fattas om bland annat den regionala indelningen kan ha avgörande betydelse för hur den svenska servicen organiseras i framtiden.

Folktinget har i en skrivelse (30.5.2008) till justitieministeriets arbetsgrupp Grundlagen 2008 konstaterat att språkliga rättigheter är en grundlagstryggad rättighet, medan administrativa gränser inte är det. Folktinget framhåller i skrivelsen att det därför inte bör finnas någon tvekan om att den språkliga jämlikhetsprincipen i grundlagens 122 § 1 mom. ska ges prioritet i de beslut som gäller ändringar i administrativa indelningar.

Arbetsgruppen Grundlagen 2008 har som uppföljning på detta uppmärksammat medborgarnas språkliga rättigheter i sin promemoria om ändringsbehov i grundlagen (OMTR 2008:8 Promemoria av arbetsgruppen Grundlagen 2008, 9.10.2008). Arbetsgruppen fastslår att strukturförändringarna inom den offentliga förvaltningen har betydelse för de språkliga rättigheterna och i praktiken kan inverka på hur de språkliga rättigheterna säkerställs. Arbetsgruppen nämner den aktuella revideringen av statens regionförvaltning som exempel på en sådan strukturreform (s. 41-42).

Arbetsgruppen konstaterar att svenskspråkiga verksamhetsområden har splittrats på grund av olika förvaltningsreformer inom den offentliga förvaltningen, så att den svenskspråkiga befolkningen har en minoritetsställning på de nya områdena (s. 42). Arbetsgruppen betonar i sina slutsatser: När det gäller förverkligandet av de språkliga rättigheterna innebär de inledda och de redan genomdrivna ändringarna av förvaltningsstrukturerna hot som man bör eftersträva att avvärja (s. 91).

Folktinget hänvisar till arbetsgruppens Grundlagen 2008 ställningstagande och konstaterar att detta är en stark signal till den övriga statsförvaltningen om att de språkliga rättigheterna måste ges prioritet inom ramen för aktuella och kommande förvaltningsreformer.

Artikel 7 Mål och principer

(37. om konsultation av Folktinget i kommun- och servicestrukturreformen, den sk. KSSR-processen) Myndigheterna har konsulterat Folktinget inom ramen för en del av de strukturprojekt som gäller administrativa förändringar inom förvaltningen i landet, men detta följer inte en konsekvent linje. Folktinget anlitas sålunda inte alltid som remissinstans, även om förslagen inverkar på den svenskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter. Folktinget tar vid behov också egna initiativ, dvs. ger utlåtanden och uppvaktar ministrar samt tjänstemän inom statsförvaltningen med skrivelser i frågor som är angelägna för den svenskspråkiga befolkningen.

Riksdagens förvaltningsutskott hörde Folktinget som sakkunnigorgan om kommun- och servicestrukturreformen i oktober 2006. Folktinget gav då ett utlåtande om förslagen till en lag om kommun- och servicestrukturreform, vilket diskuterades i utskottet. Folktinget har under de senaste åren gett utlåtanden om bland annat de strukturreformer som gäller tingsrätterna, åklagarväsendet, polisförvaltningen, magistraterna och ALKU-projektet. Vi hänvisar till punkt 28 för ytterligare information om dessa frågor.

Artikel 8 Utbildning

(103. om dagvård på svenska) Alla barn har enligt lag rätt till dagvård på sitt eget språk, svenska eller finska. Kommunerna ansvarar för barndagvården. Den ökade inflyttningen till södra Finland och särskilt till huvudstadsregionen har som följd att allt fler barn behöver dagvård, även på svenska. Ett av de stora problemen när kommunerna grundar nya svenska daghem eller ska köpa denna service är bristen på kompetent svenskspråkig dagvårdspersonal.

Exakta siffror är svåra att få tag i, men situationen på svenskt håll är svårast i södra Finland, där bristen på både barnskötare och barnträdgårdslärare är akut. Den svenska barnträdgårdsläraryrket finns i Österbotten. Det finns ett förslag om att en utlokaliserad grundutbildning för barnträdgårdslärare i huvudstadsregionen inleds år 2011, men inga beslut har fattats. I Österbotten, liksom i övriga delar av Svenskfinland, är det fortsättningsvis svårt att hitta behöriga vikarier.

(108. om undervisningen i nationalspråken) Våren 2004 ändrades gymnasielagen så att det andra inhemska språket (finska för svenskspråkiga och svenska för finskspråkiga) blev frivilligt i studentexamen. I samband med beslutet (15.4.2004) förband sig statsrådet att i fortsättningen bl.a. främja utvecklingen av studierna i det andra inhemska språket. Statsrådet konstaterade då att målet är att ge en positiv bild av tvåspråkigheten i Finland och betonade betydelsen av kunskaper i båda nationalspråken.

År 2006 ingick i statsrådets berättelse för tillämpningen av språklagstiftningen ett förslag om att göra en utredning för att kunna göra en bedömning av omfattningen av undervisningen i nationalspråken utifrån målet att eleverna får undervisning i finska och svenska i sådan omfattning att deras språkfärdigheter överensstämmer med förverkligandet av de språkliga rättigheterna enligt grundlagen. Våren 2007 tillsatte utbildningsstyrelsen en arbetsgrupp för att utreda om undervisningen i nationalspråken finska och svenska är tillräckliga för att garantera de språkliga rättigheterna enligt grundlagens 17 §. Nationalspråkutredningen ska vara klar i slutet av år 2008.

Under de fem år som gått sedan det andra inhemska språket blev frivilligt i studentexamen har antalet skolelever som skrivit det andra inhemska språket svenska i sin studentexamen minskat drastiskt. Ännu våren 2005 var andelen finskspråkiga abiturienter som avlade studentexamensprovet i svenska 90 %, medan andelen enligt färskuppgifter² nu är endast 73 %. Skillnaderna mellan pojkar och flickor är stora: bara drygt hälften av pojkarna skriver svenskan i studentexamen. Reformen har också inverkat negativt på viljan att studera svenska i gymnasiet allt fler väljer enbart de obligatoriska kurserna. Enligt färskuppgifter i medierna (medlet av november -08) har också den försvagade undervisningen i svenska vid grundskolor och gymnasier inverkat negativt på situationen inom språkundervisningen vid yrkeshögskolorna och universiteten. Dessa är tvungna att nu koncentrera sig på undervisning av baskunskaper i svenska, och har inte resurser att t.ex. ordna specialkurser i fackterminologi.

Folktinget är mycket oroat över denna utveckling. Hittills har inga konkreta statliga åtgärder vidtagits för att förbättra situationen, utan man har endast tillsatt olika utredningar och konstaterat frågan i språklagsberättelsen. Nu då det finns klara siffror på att undervisningen i svenska avsevärt har försvagats, är det dags för statsrådet att skrida till nödvändiga åtgärder för att vända denna trend. Enligt statsrådets beslut då ändringen i gymnasielagen antogs (15.4.2004), ska undervisningsministeriet utvärdera den nya studentexamen med sex års mellanrum. Man fogade också flera andra åtgärder till beslutsprotokollet för att stärka undervisningen i det andra inhemska språket. Dessa bör nu omgående omsättas i praktiken.

(111. erkännande av universitetsexamina som genomförts i Sverige) Utbildningsstyrelsen torde ha statistik över hur många i Sverige avlagda examina som är erkända i Finland.

(114-115. om undervisningen i historia) Finland och Sverige har en gemensam historia under en period av drygt 600 år. Vi har alltså ett värdefullt gemensamt arv, och det vore viktigt att

detta förs vidare genom historieundervisningen i skolorna. Folktinget anser det vara helt nödvändigt att historieundervisningen om den svenska tiden i Finland är obligatorisk också i gymnasiet. För närvarande ingår undervisning för alla om den svenska tiden enbart i lågstadiet, medan den kurs som finns i gymnasiets läroplan är frivillig.

Folktinget föreslog år 2003 i sitt utlåtande om gymnasiets läroplansgrunder i historia att man i de finska kurserna om svenska tiden bör använda det mera värdeneutrala begreppet Ruotsin ajan perintö (Arvet från den svenska tiden) istället för Ruotsin vallan perintö (Arvet från den svenska maktperioden det senare gav en bild av svenskheten som en ockupationsmakt och skapade negativa associationer). I de läroplansgrunder som trädde i kraft fr.o.m. 1.8.2005 heter rubriken nu Ruotsin ajan perintö . Oklart är dock vilket uttryck de finskspråkiga läroböckerna i historia använder.

Ett par privata initiativ om historieundervisningen, som delvis tangerar den svenska tiden, har nyligen tagits. Den fondfinansierade finlandssvenska tankesmedjan har beställt en undersökning rörande synen på den svenska tiden i lågstadie- och gymnasieskolors historieundervisning. Studien gäller både de svensk- och de finskspråkiga läroböckerna i historia. Målsättningen är att klarlägga strukturer, tyngdpunkter och eventuella brister i den nuvarande skolundervisningen i historia. Undersökningen blir klar i januari 2009.

På initiativ av Svenska litteratursällskapet i Finland har Tom Gullberg, Nils Erik Forsgård och Joachim Mickwitz skrivit boken Finskt krig, svenskt arv. Finlands historia genom nyckelhålet 1808-1809. Boken distribueras av litteratursällskapet och av Söderströms förlag till alla finlandssvenska gymnasister (och som klassuppsättningar till yrkesläroanstalterna) under hösten 2008. Författarna tar sats i händelserna 1808-1809, men diskuterar också hur spåren av den gemensamma historien med Sverige utöver det svenska språket fortfarande är synliga.

Folktinget välkomnar dessa initiativ, men betonar att det vore viktigt att utbildningsmyndigheterna överväger möjligheten att översätta och distribuera dessa publikationer även till de finskspråkiga skolorna och eleverna.

(117. utvärderingen av utbildningen på svenska) Utbildningssystemet i Finland fungerar lika på finska och svenska. De svenska eleverna har dock betydligt färre närskolor än de finska eleverna. Orsaken till detta är att de svenskspråkiga är färre till antalet och avstånden är större. Utvärderingen av utbildningen brukar oftast ske på så sätt att hela utbildningen utvärderas på en gång sällan görs den separat för den svenska och finska. Ifall den gjordes separat för vardera språkgruppen vore det möjligt att bättre jämföra utbildningarna med varandra.

I Pisa-undersökningarna har man utvärderat hela utbildningssystemet. När man sedan har splittrat upp utvärderingen på språklig grund har det visat sig att den svenska skolan i Finland uppvisar en aning sämre resultat än den finska skolan. Skillnaden är dock obetydlig.

Artikel 9 Rättsväsendet

(122. Finlandssvensk samlings klagomål till JO om Vasa hovrätt) Finlandssvensk samling r.f. riktade 21.5.2004 en skrivelse till justitieombudsmannen i Finland. I skrivelsen kritiseras Vasa hovrätt för att den genomsnittliga behandlingstiden för svenskspråkiga mål år 2003 var längre än för de finskspråkiga målen. Situationen hade ytterligare förvärrats år 2004.

Biträdande justitieombudsman Jukka Lindstedt framförde i sitt avgörande 18.4.2006 (1538/4/04) följande: Jag anser att den språkliga jämlikheten inte helt förverkligats vid Vasa hovrätt, eftersom rättegångsspråket har inverkat på behandlingstiderna. Detta framgår så att de genomsnittliga behandlingstiderna för svenskspråkiga mål har varit längre än för finskspråkiga mål. Skillnaden kan inte längre anses bero enbart på målens antal eller art. Exempelvis år 2004 var den genomsnittliga behandlingstiden för svenskspråkiga mål redan dubbelt längre än för finskspråkiga mål.

Biträdande justitieombudsmannen anger i sina slutsatser att den uppkomna situationen enligt hans åsikt uttryckligen är en följd av hovrättens resursläge, dvs. svårigheten att rekrytera ledamöter och föredragande med tillräckliga kunskaper i svenska. Biträdande justitieombudsmannen ber Vasa hovrätt och justitieministeriet före utgången av 2006 meddela vilka åtgärder hans beslut eventuellt har föranlett. Vidare ber han hovrätten meddela hur situationen i fråga om behandlingstiderna har utvecklats under år 2005 och 2006. Biträdande justitieombudsmannen meddelade att han har för avsikt att på eget initiativ undersöka behandlingstiderna för svenskspråkiga mål också vid Helsingfors och Åbo hovrätter.

(124. om svenskspråkiga domare och användandet av svenska i domstolar) Folktinget har inte direkta svar på dessa frågor, men önskar ändå lyfta fram det faktum att domarnas lönenivå inte är tillräckligt hög i jämförelse med lönerna inom den privata sektorn. Detta är problematiskt, eftersom det leder till att många språkkunniga jurister föredrar en karriär inom den privata sektorn.

Artikel 10 Förvaltningsmyndigheter och samhällsservice

Eftersom artikel 10 i stadgan allmänt handlar om samhällstjänster och service på minoritets- och landsdelsspråk, vill Folktinget här fästa uppmärksamhet vid resultaten från Språkbarometern 20083, en nyligen publicerad undersökning som har jämfört de finsk- respektive svenskspråkiga minoriteternas inställning till den service de får på sitt eget språk i 43 tvåspråkiga kommuner i Finland. I 21 av dessa kommuner var minoritetsspråket svenska och i 22 av dem finska. Resultaten kan ses som en mätare på hur väl servicen på minoritetsspråket fås att fungera, och vilket vitsord de olika tjänsterna får av medborgarna.

Mycket tydlig var också skillnaden mellan språkminoriteterna då deltagarna ombads ge vitsord för olika former av kommunal service. I alla kategorier gav de svenskspråkiga kommuninvånarna sämre vitsord för servicen än de finskspråkiga. Mest markant var skillnaden ifråga om vitsordet för nödcentralen, räddningsverket, närpolisen, avfallshanteringen och arbetskraftsbyrån, men också ifråga om social service och hälso- och sjukvård var representanterna för den finskspråkiga minoriteten betydligt nöjdare än de svenskspråkiga som deltog i undersökningen. Språkbarometerens resultat indikerar att de tvåspråkiga kommunerna med finskspråkig minoritet lyckas bättre med att ordna service på minoritetsspråket, än kommuner där minoriteten är svenskspråkig.

Folktinget vill i detta sammanhang också konstatera att organisationen nyligen har behandlat flera fall som gällt polisens bristande service på svenska. Folktinget riktade 18.11.2008 ett klagomål till justitieombudsmannen som gällde polisens agerande gentemot svenskspråkiga ungdomar efter en fest. Polismännen kunde inte tala svenska med de unga, och skrev också ut böter på finska till dem, vilket strider mot språklagens bestämmelser. Ungdomarna ansåg också att polismännen hade blivit provocerade av att de talade svenska, vilket eventuellt påverkade hur de blev behandlade. Frågan utreds som bäst av justitieombudsmannen.

(126. tjänstemännens kunskaper i svenska) Ett fortgående problem inom statsförvaltningen är att behörighetsvillkoret gällande språk för statsanställda är utmärkta kunskaper i finska och nöjaktiga kunskaper i svenska, om högskoleexamen är behörighetsvillkor för anställningen. Den svenskspråkiga befolkningen har därför ett betydligt sämre utgångsläge när det gäller möjligheten att söka statliga tjänster än den finskspråkiga befolkningen. En följd av detta är att det finns alltför få statsanställda med utmärkta kunskaper i svenska. I praktiken leder detta till att statsanställda med kanske endast nöjaktiga kunskaper i svenska ska klara av att erbjuda finsk- och svenskspråkiga personer service på lika grunder, vilket inte alltid lyckas. Folktinget anser att statsmakten bör vidta åtgärder för att säkerställa att de statsanställdas faktiska språkkunskaper är tillräckliga för att ge den service som medborgarna enligt språklagen har rätt till.

(130. om praktiska åtgärder för att beakta språkliga rättigheter, speciellt vad gäller kommunala upphandlingen. OBS! Det är fel i frågan från Europarådet kommunerna köper in service främst från den privata sektorn eller från tredje sektorn, dvs. organisationer.) Som anförts i punkt 27 ovan, så är upphandlingslagstiftningen väldigt juridisk-teknisk till sin karaktär. Språket har en stor betydelse i många skeden av den offentliga upphandlingsprocessen, dvs. då staten eller kommuner köper in service. Det gäller på vilket/-a språk upphandlingsenheten ger ut information om offertförfrågan, på vilket/-a språk anbudet kan ges in, och sist men inte minst, vilken vikt den språkliga servicen ges i poängsättningen av själva tjänsten som upphandlas, och hur man värderar denna. I upphandlingslagstiftningen finns det anvisningar om språket i processen, men på ett mycket allmänt plan. Justitieministeriet har på våren 2007 gett ett utlåtande till dåvarande handels- och industriministeriet, där språkets betydelse under hela den offentliga upphandlings- processen går igenom. Varken handels- och industriministeriet eller det nuvarande arbets- och näringsministeriet har dock gett närmare anvisningar om detta. Detta är en uppenbar brist, eftersom många upphandlingsenheter inte tycks känna till språkaspekten. Arbets- och näringsministeriet har tillsammans med Finlands Kommunförbund en rådgivningsenhet för upphandlingsfrågor, som lämpligen kunde ge närmare anvisningar i frågan till de offentliga upphandlingsenheterna.

(134. tillämpningen av språkkunskapslagen). Denna fråga ingår sannolikt i statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen som publiceras i mars 2009.

Artikel 11 Massmedier

(136. Finns det privat TV el radio på svenska?) Den svenskspråkiga public service-tv-kanalen FST5 inledde sina sändningar 1 september 2007. FST5 är en stor svenskspråkig satsning och tv-kanalen är ett viktigt tillskott inom public service på svenska i Finland. Därmed finns det nu två svenskspråkiga radiokanaler och en svenskspråkig digital full-service tv-kanal som upprätthålls av det statsägda rundradiobolaget YLE.

Några privata radio- eller tv-kanaler med nationell täckning på svenska i Finland finns inte. Däremot verkar ett antal lokala kabel-tv-bolag, som finansieras genom sponsoring och frivilligarbete. Dessa kabel-tv-sändningar fyller sin uppgift som lokala nyhets- och programproducenter. Deras sändningstid är dock begränsad till några timmar per vecka. Finska staten stöder inte dessa kabel-tv- bolag ekonomiskt.

Den svenskspråkiga befolkningens rätt till medial information och kommunikation på sitt eget modersmål i Finland tryggas i lag. Det statliga stödet till den svenskspråkiga

medieproduktionen är därför en absolut nödvändighet för att kunna förverkliga denna lagstadgade rättighet. För närvarande pågår en politisk diskussion om public service -utbudets framtid. Svenska Finlands folkting framhåller att statsfinansierade radio- och tv-kanaler på svenska i Finland är en absolut nödvändighet för att den svenskspråkiga befolkningens rättigheter ska kunna tillgodoses.

Folktinget framhåller också vikten av en mångsidig tidningspress på svenska i Finland. För närvarande utkommer 10 dagstidningar på svenska i landet. Utöver detta finns det ett stort antal tidskrifter och övriga svenskspråkiga publikationer som utkommer regelbundet, vecko- eller månadsvis. Det är viktigt att det finns ett statligt stödsystem som inbegriper också dessa publikationer.

Artikel 13 - Ekonomiska och sociala förhållanden

(161. har det skett förbättringar inom specialhälsovården, mentalvården, barnpsykiatrin, äldreomsorgen mm?)

Folktinget vill under denna rubrik lyfta upp dels viktiga förbättringar som skett inom hälso- och sjukvården visavi språkliga rättigheter och service på svenska, och dels komma med exempel på frågor, där vi fortfarande ser problem ur språklig synvinkel. Vi inleder med de positiva exemplen.

Språkprogram för sjukvårdsdistrikt

Styrelsen för Helsingfors- och Nylands sjukvårdsdistrikt (HNS)⁴ godkände i juni 2007 språkprogrammet God vård på svenska och finska som ska tas i beaktande i sjukvårdsdistriktets strategiarbete. I programmet ingår klara och konkreta rekommendationer om hur man ska gå tillväga för att förbättra den språkliga servicen. Målsättningen med programmet är att säkra den lagstadgade skyldigheten att betjäna patienterna jämlikt. HNS styrelse beslöt också att ledningen ska tillsätta en styrgrupp för programmet, men pga. av omorganiseringar har gruppen inte ännu tillsatts.

Språkbrukstillägg

HNS antog också i juni 2007 ett nytt språkbrukstillägg. Avsikten med språkbrukstillägget är att uppmuntra personalen att använda det andra inhemska språket eller teckenspråket. I praktiken har det visat sig att antalet anställda som får språkbrukstillägg har ökat avsevärt i jämförelse med det gamla systemet.

Även Karleby stad har tagit i bruk ett nytt graderat språkbrukstillägg för finskan och svenskan för hela sin personal.

Folktinget har även med egna åtgärder försökt avhjälpa en del av problemen inom hälsovården. Folktinget har gett ut en liten finsk-svensk ordlista Jag är här för dig som underlättar det språkliga arbetet på sjukhem och sjukhus. Avsikten med ordlistan är att underlätta kommunikationen mellan svenskspråkiga patienter och deras finskspråkiga vårdpersonal, och att uppmuntra sjuksköterna att våga tala svenska. Dessutom har Folktinget under åren 2006-2008 i olika delar av landet ordnat fem seminarier för vårdpersonal om rätten till hälsovård på svenska.

Folktinget har med oro följt med vissa utvecklingstrender gällande språkliga rättigheter inom social-

och hälsovården bl.a. i samband med olika reformförslag. Folktinget hänvisar nedan till några problemområden som organisationen stött på i sin verksamhet.

Förslaget till ny hälso- och sjukvårdslag

Arbetsgruppsbetänkandet med förslag till ny nationell hälso- och sjukvårdslag har varit på remiss i oktober 2008. I betänkandet fanns ingen språklig konsekvensbedömning trots att regerings- programmet för Matti Vanhanens II regering förutsätter att större statliga och kommunala reformprojekt ska innehålla en bedömning av förslagets språkliga konsekvenser. Justitieministeriet har även gett anvisningar om iakttagandet av språkbestämmelser i lagberedningen. Förslaget till ny hälso- och sjukvårdslag innehåller även ett förslag om att minoritetsspråknämnderna och -sektionerna avskaffas. I praktiken betyder detta att det lokalt (i sjukvårdsdistrikten och på sjukhusområdena) inte finns något organ som övervakar de språkliga rättigheterna. Folktinget har i sitt utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om lagförslaget poängterat behovet både av att en språkkonsekvensbedömning görs, och av att minoritetsspråknämnderna och -sektionerna bibehålls.

Utredning om social- och hälsovårdstjänster på eget språk

I Stakes5 utredning 4/2008 (Social- och hälsovårdstjänster på eget språk i tvåspråkiga kommuner) konstateras det att kommunikationen utgör en viktig del av vården inom social- och hälsovården. Utredningen tar fasta på kommunernas perspektiv och baserar sig inte på patienternas uppfattning. Enkätresultaten visade på att det är klart lättare att få service på eget modersmål i tvåspråkiga kommuner med svensk majoritet än i tvåspråkiga kommuner med finsk majoritet, där alltså de svenskspråkiga är i minoritet (se även resultaten i Språkbarometern 2008, sid. 8). Enkäten visar också på att det finns regionala skillnader. Största problemen med tillgången till svensk service finns det enligt utredningen i huvudstadsregionen. Detta har lett till att många med svenska som modersmål nöjer sig med finsk service, trots att det i rapporten konstateras att så inte borde vara fallet.

Svensk vård för handikappade

Under senare tid har de svenskspråkiga handikapporganisationerna informerat Folktinget om vissa svårigheter med att få vård på svenska både vid Vasa centralsjukhus (bland annat barnneurologi) och Tammerfors universitetssjukhus (bland annat vården av strokepatienter).

Social- och hälsovården i statsrådets berättelse om språklagstiftningen 2006

I statsrådets berättelse om språklagstiftningen 2006 konstateras det också att behovet av service på eget modersmål är speciellt stort inom social- och hälsovården. Det konstateras också att många insatser har gjorts, men att det fortfarande finns områden att förbättra. Bland annat har den kommunala språkindelningen inte alltid beaktats inom social- och hälsovårdsförvaltningen. Det konstateras också att missförhållandena oftast beror på bristen på personal och på de anställdas otillfredsställande språkkunskaper.

Patientjournaler och språket

Många beslut om service och stöd för patienter och funktionshindrade är avhängiga dels av patientjournalerna, dels av att patienten svarat rätt på de frågor som läkaren ställt och att de uppfattat instruktioner från vårdpersonalen rätt i olika test- och undersökningssituationer. Om inte både vården och patientjournalerna fås på modersmålet kan det finnas risk för missförstånd och därmed försvagas patientens rättsliga ställning.

Folktinget betonar att i de fall som läkaren skriver ett utlåtande på ett annat språk än patientens eget, ska patienten bli informerad om rätten att begära en översättning.

Översättningen bör gälla hela patientjournalen eller de delar av den som patienten behöver. Folktinget anser att översättningen alltid ska vara avgiftsfri och rätten att få den bör gälla hela landet (och inte enbart tvåspråkiga distrikt). Man ska också få översättningen utan fördröjning.

Nyligen har oklarheter ifråga om patientjournalerna uppmärksammats. Justitieombudsmannen (JO) konstaterar i sitt beslut 10.6.2008 (Dnr 3086/4/06) att reglerna om upprättande och översättning av patientjournalerna är oklara. Enligt JO bör social- och hälsovårdsministeriet precisera stadgandena då lagstiftningen ses över. Enligt beslutet ska en patient som begär en översättning av sin patientjournal inom ett tvåspråkigt sjukvårdsdistrikt få det, och det är myndigheten som ska sköta om det. Också i biträdande justitieombudsmannens beslut 14.10.2008 (Dnr 423/2/07) har det konstaterats att reglerna om översättning av patientjournalen är oklara, men att språklagen borde tolkas ur ett grundlagsenligt perspektiv. Med hänvisning till ovanstående anser Folktinget att rätten till översättning av patientjournaler bör tas med i detaljmotiveringarna till den nya hälso- och sjukvårdslagen.

(162-163. har förbättringar skett gällande nödcentraler, rekrytering av svenskspråkig personal, testas språkkunskaperna?)

Nödcentralernas bristande service på svenska har länge oroat Folktinget, och organisationen har flera gånger gjort uttalanden i frågan. Under hösten 2008 har det igen rapporterats om brister, bl.a. genom två enskilda fall vid två olika nödcentraler, där problemet var att ingen på nödcentralerna talade svenska och att kunden uppmanades tala finska, trots att detta strider mot språklagen. En nyligen publicerad undersökning, Språkbarometern 20086, visade också på att den svenskspråkiga minoriteten i tvåspråkiga kommuner ger ett betydligt lägre skolvitsord (7,45) för den språkliga servicen vid nödcentralen än den finskspråkiga minoriteten (8,98) i tvåspråkiga kommuner. Dessutom varierade de svenskspråkigas vitsord i dessa kommuner rätt mycket regionalt, trots att nödcentralerna naturligtvis ska fungera lika bra i hela landet. Därför riktade Folktinget i oktober 2008 en skrivelse till inrikesministern, där man uppmanade ministeriet att följa upp hur nödcentralernas service på svenska förverkligas i praktiken, att kartlägga de regionala skillnaderna i den språkliga servicen och att rätta till bristerna. Folktinget föreslog vidare att ministeriet uppgör en konkret språkstrategi för nödcentralverket.

Folktinget har tidigare påtalat problematiken med att de jourhavande utbildas i Kuopio och att detta sker på finska, vilket på många områden leder till rekryteringsproblem av svenskkunniga jourhavande. Detta har inte ändrats. Inte heller språkutbildningen i svenska för finskspråkiga jourhavande vid nödcentralerna tycks ha lett till resultat. Folktinget uppmanade därför i sin skrivelse ministeriet att igen att ta upp frågan om en utlokaliserad svenskspråkig utbildning för jourhavande.

SVENSKA FINLANDS FOLKTING

Ulla-Maj Wideroos, folktingsordförande
Peggy Heikkinen, språkkyddsekreterare

BILAGA:

1. Åtgärdsförslagen från statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2006.

Utlåtandet sänds även för kännedom till Europarådets expertkommitté för den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk.

Publicerad 28.11.2008